

Kurtuluş Vapuru

Bölgesel ve tarihsel faktörler tarafından şekillendirilen Türk-Yunan ilişkileri, zaman zaman yaşanan anlaşmazlıkları da içeren inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla devam eden bu süreç, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve sonrasında Lozan Barış Antlaşması ile belirlenen yeni sınırlar ve nüfus mübadelesi gibi önemli olaylarla şekillenmiştir. Bu tarihsel olaylar, iki ülke arasındaki ilişkilerin karmaşık doğasını ve zaman zaman gerilimli, zaman zaman ise iş birliğine dayalı yapısını ortaya koymaktadır. Bu tarihsel bağlamda, II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin stratejik konumu ve benimsediği tarafsızlık politikası, bu ilişkilerin yeni bir boyut kazanmasını sağlamış ve Yunanistan'a yapılan insani yardımlar, Türk dış politikasının çok yönlülüğünü ve insanlık adına attığı adımları gözler önüne sermiştir.

II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin Yunanistan'a gösterdiği dayanışma ve yardımseverlik, Ekim 1939 İngiltere ve Fransa ile imzalanan Karşılıklı Yardım Antlaşması'nın diplomatik öneminin ötesine geçerek, uluslararası ilişkilerde insani değerlerin önemini vurgulamaktadır. Yunanistan'ın, 1939 Aralık'ında Türkiye'yi sarsan Erzincan depremi sonrasında yaptığı yardımlar, iki ülkenin arasındaki sadece diplomatik ilişkileri değil, aynı zamanda karşılıklı iyi niyet bağlarını da güçlendirmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın yayılması sırasında, 28 Ekim 1940'ta İtalya'nın Yunanistan'a saldırısı, Türkiye'de büyük endişelere neden oldu. Bu durum, Türkiye'nin savaşın gidişatındaki rolünü daha da önemli bir hale getirdi. İngiltere, Türkiye'ye Yunanistan'a yardım etme çağrısında bulundu. Bu çağrı, 19 Ekim 1939 tarihinde imzalanan Türk-İngiliz Antlaşması'nın 3. maddesine dayanıyordu. Söz konusu maddeye göre, Türkiye'nin İngiltere ve Fransa'nın yanında savaşa katılması gerekmektedir.

25 Mayıs 1940'ta İngiltere, Yunanistan'a verdiği garanti kapsamında İtalya'nın olası bir saldırısına karşı Yunanistan'a destek olacağını ilan etti. Bu durum, Türkiye ile İtalya arasında bir savaşın çıkma ihtimalini artırdı. İtalya'nın 28 Ekim 1940'ta Yunanistan'a saldırısı üzerine Türkiye, Bulgaristan'a Yunanistan'a saldırı durumunda savaş ilan edeceğini bildirdi. Yunanistan, 10 Kasım'da seferberliğini tamamladı ve Kasım sonunda Arnavutluk topraklarına girdi. 1941 Mart'ında İtalyanların, Yunanistan'a yaptığı karşı taarruz başarısız oldu ve İngiliz takviye kuvvetleri Selanik'e çıkarma yaptı. Almanya'nın Nisan 1941'de Yunanistan'ı işgal etmesi açlık ve salgın gibi nedenlerle ölümlerin artmasına neden oldu. Bu süreçte, Almanya Türkiye üzerinden Yunanistan'a gıda maddeleri taşımak amacıyla Türkiye'den deniz araçları istedi. Türkiye, Attila, Tavis ve Adana vapurlarını bu görev için tahsis etti. 1941 yılında Türkiye ve Almanya arasında imzalanan Saldırmazlık Antlaşması, Türkiye'nin Yunanistan'a ihracatını kolaylaştırma potansiyeline sahipti. 18 Haziran 1941'de, İngiltere, Kızılay ve Kızılhaç'ın arabuluculuğuyla, Türkiye'den Yunanistan'a sınırlı miktarda gıda gönderilmesine izin verildiğini açıkladı. Gönderilecek yardım miktarı 50 bin ton gıda malzemesi olarak belirlendi ve bu sürecin organizasyonu ve kontrolü İngiltere tarafından üstlenildi. Bu yardım çabaları, "Türk Planı" adı altında yürütüldü. Gıda malzemeleri, sürgündeki Yunan hükümeti ve Yunan Savaş Yardım Cemiyeti (Greek War Relief Association - GWRA) adına, United Kingdom Commercial Corporation (UKCC) tarafından Türkiye'den satın alınıyordu. UKCC'nin faaliyetleri, Britanya Büyükelçiliği tarafından yönetilmekteydi ve 1941-1942 yılları arasında Türkiye'ye yapılan gıda maddesi ödemeleri ABD üzerinden Londra'ya ve oradan Ankara'daki Britanya Büyükelçiliğine aktarılmıştır.

Türkiye'nin ihraç ettiği ürünlerin Mihver ülkeleri tarafından satın alınmayacak veya bulunmayacak türden olması gerekiyordu. Bu nedenle ihracat listesinde patates, soğan, nohut, yumurta, tuzlanmış yaban domuzu eti, taze ve

kurutulmuş balık, kuru meyve gibi maddeler bulunuyordu. Yardımların taşınması sürecinde Taviloğulları'na ait *Kurtuluş Vapuru* önemli bir rol oynadı.

Kurtuluş Vapuru, 1883'te Birleşik Krallık'ta inşa edilen 76.5 metre uzunluğunda bir buharlı kuru yük gemisidir. İlk adı *Euripides* olan gemi, farklı dönemlerde Brezilya, İtalya, Rusya, Yunanistan ve Sırbistan bayrakları altında hizmet vermiştir. 1924'te Kalkavanzade Biraderler tarafından Sırbistan'dan satın alınıp *Teşvikiye* ve *Bülent* adlarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kargo gemilerinden biri olarak kullanılmıştır. 1934'te Tavilzade kardeşler tarafından satın alındıktan sonra ismi *Kurtuluş* olarak değiştirilmiştir. Üstü Bu vapur, Türkiye Kızılay Derneği tarafından finanse edildi ve üzerinde taşınan yardımlar sadece sivil halka değil, aynı zamanda savaş esirlerine de ulaştırıldı.

İlk Sefer: Kurtuluş Vapuru'nun ilk seferi, 13 Ekim 1941'de başlamıştır. Bu sefer sırasında gemi, 1.100 ton gıda malzemesini İstanbul'dan Yunanistan'ın Pire limanına taşımıştır. Birinci parti yardım malzemeleri arasında fasulye, pirinç gibi gıda maddeleri yer alırken, çocuklar için süt tozu, pirinç unu ve diğer çocuk gıdaları da dahil edilmişti. Ayrıca, Yunanlılar tarafından paketlenen beşer kiloluk 1.000 koli ve İngiliz ve Amerikan Kızılhaçı tarafından yollanan koliler de vapurda taşınıyordu. *Kurtuluş Vapuru* ile Kızılayı temsilen merkezden Saim Umar ile Feridun Demokan da Yunanistan'a yola çıkmıştı.

Türkiye'ye geri dönen *Kurtuluş Vapuru'nun* mürettebatıyla gerçekleştirilen röportajdan aktarılanlara göre Pire'de ekmek sıkıntısı vardı. İnsanlar temel ihtiyaçları olan ekmek tedariki için çareler aramakta ve her kapıyı çalmaktaydılar. Dolayısıyla *Kurtuluş*, limana demir attığında, akın eden halkı kontrol altına almak isteyen polis güçleri bir kordon oluşturarak güç kullanmak suretiyle halkı uzaklaştırdı. Böylece *Kurtuluş Vapuru*, rıhtıma yanaşır yanaşmaz, yardım malzemeleri- yumurta, fasulye, nohut, soğan ve çocuk maması için hazırlanan pirinç unu gibi hayati ürünler- aceleyle boşaltıldı. Bu değerli yükü bekleyen Kızılhaç'ın kamyonları, ve malzemeleri hızla alıp ihtiyaç duyulan yerlere sevk ettiler. Kızılhaç aracılığıyla yapılan bu dağıtım, Yunan halkı tarafından büyük bir memnuniyetle karşılandı. Bu röportajda vurgulanan bir diğer önemli nokta, *Kurtuluş Vapuru'nun* bir resminin Pire'de özel bir yerde saklanacağı ve Türk milletinin bu cömert jestinin Yunan halkı tarafından hiçbir zaman unutulmayacağıydı. Mürettebat, bu duygusal anı ve Yunan halkının Türk milletine olan teşekkürlerini ve selamlarını iletmiştir. Bu yardımlar başta Atina olmak üzere, çevre bölgelerdeki ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır. Hastaneler, yetimhaneler ve diğer hayır kurumlarına da dağıtılmıştır.

Yunanistan'daki Alman Fevkalade Murahhası Altenburg, *Kurtuluş Vapuru'nun* Yunanistan'dan ayrılmasının izleyen birkaç gün içinde, bu yardım girişimi dolayısıyla bir teşekkür yemeği düzenlemiştir. Yemekte, İtalya'nın maslahatgüzarı, Almanya ve İtalya'nın mümessillikleri erkanı, Uluslararası Kızılhaç delegesi, Yunan Kızılhaç Cemiyetinin Reisi, Alman ve İtalyan Kızılhaç delegeleri ile Türkiye'nin Atina-Pire Başkonsolosu da yer almıştır. *Kurtuluş Vapuru'nun* seferinin sadece insani bir yardım hareketi olmadığını savaşın ortasında dahi devam eden diplomatik etkileşimlerin ve uluslararası iş birliklerinin bir sembolü olduğunu göstermektedir.

İkinci Sefer: Kurtuluş Vapuru'nun ikinci seferi, 27 Ekim 1941'de gerçekleştirildi. Bu seferde taşınan gıda maddeleri arasında fasulye, nohut, mercimek, yumurta, soğan, lakerda gibi çeşitli yiyeceklerin yanı sıra bazı ihtiyaç sahipleri ve hasta çocuklar için pirinç unu ve mercimekten yapılmış özel besinler de bulunuyordu. Yunanistan'daki İngiliz esirlerine dağıtılmak üzere Amerikan ve İngiliz Kızılhaçları tarafından sağlanan 51 ton kolinin bir bölümü de *Kurtuluş Vapuru'na* yüklenmişti.

Kurtuluş Vapuru'nun ikinci seferi sırasında, vapur zorlu doğa koşullarıyla karşılaştı. Özellikle fırtına nedeniyle, Midilli açıklarından dönüş yaparak Çanakkale'ye ulaşmak zorunda kalan vapur, bu zorunlu duraklamanın ardından, 9 Kasım'da Pire'ye doğru yeniden hareket etti.

Yunanistan'daki durum giderek kötüleşmekteydi. Artan ölü sayıları ve halkın içinde bulunduğu çaresizlik, uluslararası yardım çağrılarını güçlendiriyordu. *Kurtuluş Vapuru*'yla gelen yardımlar, genel ihtiyaca kıyasla yetersiz görünse de, Yunan halkı için büyük bir umut kaynağıydı. Vapur limana vardığında, Yunan halkı tarafından büyük bir ilgiyle karşılandı. Ayrıca, *Kurtuluş Vapuru*'nun mürettebatı da dönerken kendi kumanyalarını Yunan halkına bırakma konusunda özverili bir tutum sergiledi. Bu olay, sadece Yunanistan'daki ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımın değil, aynı zamanda insani yardımın gücünü ve uluslararası dayanışmanın önemini de ortaya koyan bir örnekti.

Üçüncü Sefer: Kurtuluş Vapuru, 24 Kasım 1941 tarihinde Yunanistan'a yönelik üçüncü seferine başladı. Bu seferde, Türk Ticaret Bankasının sağladığı 1.500 tonluk gıda maddeleri Yunanistan'a nakledildi. Bu seferler, aynı zamanda Türk vatandaşlarına, Yunanistan'daki akraba ve yakınlarına yiyecek gönderme fırsatı tanıdı. Bu tür gönderiler için, vatandaşların Gümrük ve İnhisarlar Vekaletine başvurmaları gerekmekte, gönderilecek eşyanın listesini vermeleri, paketlerin beş kiloyu aşmaması ve içindeki ürünlerin toplam değerinin 10 lira altında olması koşullarına uymaları istenmekteydi.

II. Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'da yaşayan Türk vatandaşlarının durumu, Atina-Pire Türk Başkonsolosu'nun Dışişleri Bakanlığına yazdığı raporlar aracılığıyla belgelenmiştir. Bu raporlara göre, Atina ve çevresinde yaşayan Türklerin durumu giderek kötüleşmekteydi. Temel gıda maddeleri olan ekmek, pirinç, un, fasulye, sade yağ ve zeytinyağı gibi ürünlerin serbest satışı yasaklanmış ve bu ürünler yüksek fiyatlara gizli yollardan satılmaya başlamıştır.

Alman ve İtalyan vatandaşları için özel olarak kurulan halk evlerinde, bu ülkelerin vatandaşlarına ve temsilcilerine gıda maddeleri sunuluyordu. Ayrıca, Almanya ve İtalya'dan ithal edilen yiyecek, içecek ve giysiler bu cemiyetler tarafından getirilerek, belirlenen fiyatlar üzerinden vatandaşlara ulaştırılmıştır. İsviçre hükümeti, ülkede bulunan yaklaşık 200 İsviçreli vatandaşına bir vapur dolusu erzak göndermiştir. İngiliz, Amerikalı ve Fransız vatandaşlarının çoğunluğu ülkeden ayrılmış, diğer ülke vatandaşlarına ise kendi büyükelçilikleri ve konsoloslukları tarafından yardım yapılmıştır. Başkonsolos, 3 Aralık 1941 tarihli raporunda, Türk vatandaşlarının açlıkla karşı karşıya olduğunu belirterek, onlara yardım yapılması veya Türkiye'ye nakledilmelerinin gerekli olduğunu ifade etmiştir. *Kurtuluş Vapuru*, bu zor şartlar altında, 6 Aralık'ta Türkiye'ye geri dönmüştür.

Dördüncü Sefer: Kurtuluş Vapuru'nun 12 Aralık 1941'de başlayan dördüncü seferi, İstanbul'dan Pire'ye doğru gerçekleşmiştir. Bu seferde, Türkiye'den Yunanistan'a kuru fasulye, nohut, soğan, patates, lakerda ve yumurta gibi çeşitli gıda ürünlerinin yanı sıra, Türk vatandaşlarının Yunanistan'daki akrabalarına gönderdikleri 50 koli ve Elen cemiyetinin hazırladığı 500 koli de vapura yüklenmiştir. Toplamda *Kurtuluş*, 1.600 ton yiyecek maddesi taşımıştır.

Kızılay temsilcisi Saim Umar, *Kurtuluş Vapuruyla* Yunanistan'a giderek, Yunan Kızılhaçı Genel Sekreterleri ve eski Milli İktisat Bakanı Mösyö Zanas'ı ziyaret etmiştir. Yunanistan'a gönderilen yardım malzemelerinin bazılarının kalitesiz veya karışık olduğuna dair şikayetlerin Kızılay Genel Merkezi'ne ulaştığını belirtilmiştir. Saim Umar, bu şikayetlerin devam edip etmediğini ve yeni şikayetler olup olmadığını sormuştur. Mösyö Zanas, *Kurtuluş Vapuru*'nun son seferinde getirilen yüklerin kalitesi hakkında olumlu yorumlarda bulunmuştur. Yüklerdeki yumurtalarda herhangi bir bozulma olmadığını ve diğer hububatların normal seviyede yabancı madde içerdiğini belirtmiştir. Ayrıca, Kızılay'ın yardımları

sayesinde yaklaşık 500.000 kişinin durumunun iyileştiğini, açlıktan ölüm vakalarının azaldığını vurgulayarak bu yardımlar için teşekkürlerini de sunmuştur.

Bu iyileşme çabalarına paralel olarak, Atina-Pire Başkonsolosu İnanetullah Özkaya da Türk vatandaşlarının zor durumlarını göz önünde bulundurarak, akraba ve arkadaşlarından aldığı gıda maddelerini onlara dağıtmıştır. Özkaya, yaklaşık 3.500 Türk vatandaşı için Türkiye'den gıda maddesi talebinde bulunmuş, bu afette din ve milliyet ayrımı gözetmeksizin Türk vatandaşlarının öncelikle korunması gerektiğini vurgulamıştır. Bu amaçla bir Türk Yardım Birliği kurulmuş ve bu birliğin yönetim kurulu ile tüzüğü oluşturulmuştur. Bu süreçte Yunanistan'daki halkın durumu oldukça kötüye gitmiştir. Sabun ve yakacak madde yokluğu, halkı zor durumda bırakmış, bitlenme baş göstermiş ve mazot eksikliği nedeniyle dezenfekte makineleri çalışmamıştır. İtalyan makamları, Romanya'dan alınan mısır ve darıdan yapılan ekmeği halka dağıtmıştır. Noel yortuları sırasında halka 100 dirhem şeker, tuz, kibrit ve yetişkinlere birer paket sigara verilmiştir. Kızılay'ın yardımları ise imaretlerde pişirilerek, ihtiyacı olan 450.000 ile 500.000 kişiye ulaştırılmış ve halk bu yardımlardan memnun kalmıştır. Bu eylemler, hem Yunan hem de Türk vatandaşlarına yönelik yardım çabalarının geniş bir yelpazede nasıl yürütüldüğünü ve her iki topluluğun da bu zor zamanlarda nasıl desteklendiğini göstermektedir.

Beşinci Sefer: Kurtuluş Vapuru, 28 Aralık'ta Yunanistan'a yönelik beşinci seferine başlamıştır. Bu seferde 1.815.804 kilo ağırlığında çeşitli gıda maddeleri taşınmıştır. Bu yardımlar arasında kuru fasulye, patates, fındık, kuru üzüm, uskumru tuzlaması, kok kömürü ve kuruyemiş gibi çeşitlilik gösteren ürünler yer almıştır. Ancak bu değerli yük, Pire limanına varışında Alman işgal kuvvetlerinin sıkı kontrolleriyle karşılaşmıştır. Bu kontrol sırasında, Alman işgal kuvvetleri özellikle özel teşekkürlere ve bireysel alıcılara gönderilen isimsiz gıda maddelerine itiraz etmiştir. Bu itirazlar, diplomatik yükler için daha az şiddetli olsa da, Türkiye'deki meslek grupları tarafından Gazeteciler Birliği, Sporcular, Belediye ve Banka memurlarına gönderilen toplu erzak sevkiyatlarına olumsuz bakılmıştır.

Uluslararası Komite'nin bu sevkiyata karşı gösterdiği isteksizlik, muhtemelen Alman işgal kuvvetlerinin liman idaresinde yaptığı sıkı kontrollerden kaynaklanmaktadır. Bu kontroller, savaş dönemindeki insani yardım çabalarını daha da karmaşık ve güç bir hale getirmiştir.

Bu durumun bir yansıması olarak, Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosluğu tarafından Yunanistan'daki Türk vatandaşları için talep edilen yaklaşık iki tonluk erzak için gerekli lisansın alınamaması yaşanmıştır. Başkonsolos, bu engellemeye rağmen, Yunan Kızılhaç'ından ödünç alınan erzakları ihtiyacı olan Türk vatandaşlarına dağıtmıştır. Bu erzakların maliyetinin, Türkiye'deki zengin Türk vatandaşları tarafından karşılanması planlanmış ve Anadolu Rum zengini Abasoğlu, ilk parti olarak 250.000 drahmi bağışlamayı taahhüt etmiştir. Aynı zamanda, İstanbul'daki Yunan vatandaşlarının Yunanistan'daki akrabaları için hazırladığı 150 koli, dördüncü ve beşinci seferlerde Yunanistan'a ulaştırılamamıştı. Bu duruma istinaden Saim Umar 19 Ocak'ta yapılacak altıncı seferde bu konuyla bizzat ilgileneceğini açıklamıştır.

Kurtuluş Vapuru'nun Yunanistan'a götürdüğü gıda maddeleri, "Soupe Populaire" adıyla açılan aşevlerinde pişirilerek muhtaç halka dağıtılmıştır. Bu aşevlerinde yaklaşık 400.000 kişi faydalanmıştır. Bu yardımlar Kızılhaç yetkilileri tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. İki kurum arasındaki karşılıklı hediyeleşmeler, bu yardımın sadece fiziksel ihtiyaçları karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda moral ve dayanışma açısından da büyük bir önem taşıdığını göstermektedir. Beşinci seferin Noel dönemine denk gelmesi sebebiyle, Atina Belediye Başkanı Kızılay'dan, Yunanlı yetim ve öksüz çocuklar için yılbaşı hediyesi olarak bazı gıda maddeleri talep etmiş ve Kızılay da bu talebi

karşılıklıdır. Ancak, beşinci seferde götürülen iki ton incir, hava muhalefeti nedeniyle 9 Ocak'ta teslim edilebilmiştir.

Bu yardım ve dayanışma ruhu, Noel ve Yılbaşı dönemi etrafında da devam etmiş, Kızılay ve Kızılhaç karşılıklı tebrik kartları göndererek bu özel zamanlarda da iş birliklerini sürdürmüşlerdir. Yunan Kızılhaç'ının Saim Umar'a sunduğu tebrik kartı, iki kurum arasındaki ilişkinin sıcak ve dostane doğasını yansıtmaktadır.

Aynı dönemde Yunanistan'da yaşanan kömür ve benzin yokluğu, Aralık 1941'de toplu taşıma araçlarını ve diğer araçları kullanılamaz hale getirmişti. Soğuk hava koşulları altında doktorlar, cerrahi ameliyatları kürklü mantolar içinde yapmak zorunda kalmıştır.

Bu zor şartlar altında Yunan Basın Birliği'nin Alman işgal kuvvetlerinden aldıkları izinle *Kurtuluş Vapuru*'nu ziyaret ederek vapuru fotoğraflaması, bu insani yardım misyonunun önemini ve etkisini göstermiştir. Bu ziyaret sırasında, barıştan sonra Atina'nın en güzel caddelerinden birine Kızılay'ın adının verileceği ve *Kurtuluş Vapuru*'nun Yunan milleti tarafından satın alınacağı ifade edilerek, Türk Kızılay'ına duyulan minnet ve şükran yinelenmiştir. Bu jestler, savaş koşullarında gerçekleştirilen yardımların, güçlü bir dayanışma ve minnettarlık duygusu uyandırdığını göstermektedir.

Altıncı Sefer ve Trajedisi: 19 Ocak 1942 akşamında, Türkiye'den Yunanistan'a gıda maddelerini taşıyan *Kurtuluş Vapuru*, Taviloğulları şirketine ait olan 2.300 tonluk bir yük ile yola çıkmıştı. Bu seferde, Türk-Hellas şirketi tarafından yüklenen 1.800 ton fasulye, nohut, patates ve balık ile Türk vatandaşlarının Yunanistan'daki akrabalarına gönderdiği 800 koli ve Türk gazetecilerin Yunan meslektaşlarına yolladığı 350 paket yer almıştır.

Ancak *Kurtuluş*, 20 Ocak 1942'de sabahın erken saatlerinde, Marmara Denizi'ndeki Marmara Adası'nın kuzey sahilindeki Polatya mevkiinde kayalıklara çarparak batma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Hora ve Saros kurtarma gemileri olay yerine gönderilse de *Kurtuluş Vapuru*, kurtarma gemileri ulaşmadan önce batmıştır. Türk Denizyolları İdaresi'nin gönderdiği Trak Vapuru kazaya müdahale için bölgeye gönderilmiştir.

Bu trajik olayın ardından, Kızılay delegesi Feridun Demokan, vapurun Romanya'dan gelen ve Yahudi mültecilerle dolu bir gemiyle (muhtemelen *Struma* gemisi) karşılaşma tehlikesiyle başlayan son seferinin detaylarını aktarmıştır. Vapur, 20 Ocak'ta kayalıklara çarparak batma tehlikesi yaşamış, vapurda bulunan 34 kişi kurtulmuştur. Bu olay Yunanistan'da büyük üzüntü yaratmış, Yunan Kabine Reisi Georgios Tsolakoglou üzüntüsünü basın aracılığıyla dile getirmiştir. Atina-Pire Başkonsolosu, Yunan halkı arasında vapurun torpillendiğine dair şaibelerin dolaştığını belirtmiştir.

Kurtuluş Vapuru'nun bu trajik sonu, Türkiye'nin Yunanistan'a yönelik insani yardım çabalarının bir sembolü haline gelmiştir. Yunan gazeteciler, savaş sonrasında vapuru satın alıp bir müzeye dönüştürmeyi ve Atina'nın ana caddelerinden birine Türk Kızılay'ının adını verilmesi fikrini ortaya atmışlardır. Bu olaylar, *Kurtuluş Vapuru*'nun tecrübelerinin ve karşılaştığı zorlukların bireysel ve kolektif bellekte nasıl derin izler bıraktığını göstermektedir. *Kurtuluş Vapuru*'nun hikayesi, II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin üstlendiği insani ve diplomatik rolün çarpıcı bir örneğini sunmakta, savaşın karanlık günlerinde insanlık adına yapılan fedakarlıkların ve karşılıklı yardımlaşmanın gücünü simgelemektedir. Bu vapurun her seferi, yiyecek ve tıbbi yardım malzemelerinin yanı sıra umut ve dayanışmayı da taşıyan anlamlı bir girişim olmuş, trajik sonu ise savaşın acımasız gerçeklerini ve insani çabaların karşılaştığı zorlukları vurgulamıştır. Bu olay, savaşın yıkıcı etkilerine rağmen, insanlık adına yapılan yardım ve çabaların unutulmaması gerektiğini hatırlatmaktadır. Türkiye'nin Yunanistan'a yaptığı bu yardımlar, iki komşu ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin ötesine geçerek, insanlık tarihinin zor zamanlarında gösterilen yardımlaşmanın bir simgesi olarak tarihe geçmiştir.

Tuğba ERAY BİBER

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Muamelat Genel Müdürlüğü

BCA; Kurum: 30-10-0-0; Yer Bilgisi: 171-185-20; Dosya Ek: 183; Tarih: 28.03.1942.

BCA; Kurum: 30-10-0-0; Yer Bilgisi: 169-173-37; Dosya Ek: 181; Tarih: 26.04.1941.

BCA; Kurum: 30-10-0-0; Yer Bilgisi: 179-235-10; Dosya Ek: 203; Tarih: 21.10.1941.

BCA; Kurum: 30-10-0-0; Yer Bilgisi: 179-235-12; Dosya Ek: 203; Tarih: 15.11.1941.

BCA; Kurum: 30-10-0-0; Yer Bilgisi: 179-235-30; Dosya Ek: 203; Tarih: 22.09.1941.

BCA; Kurum: 30-10-0-0; Yer Bilgisi: 179-235-8; Dosya Ek: 203; Tarih: 29.09.1941.

BCA; Kurum: 30-10-0-0; Yer Bilgisi: 179-235-11; Dosya Ek: 203; Tarih: 13.11.1941.

Türk Kızılay Arşivi (TKA)

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 128.1, 3 Sontesrin 1941.

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 133, 3 Sontesrin 1941.

TKA; Klasör No: 2599; Belge No: 39.4, 15 Sontesrin 1941.

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 130, 31.10. 1941.

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 127, 28.10. 1941.

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 134, 27.10. 1941.

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 334.

TKA; Klasör No: 2599; Belge No: 39.11/2, 3.12. 1941.

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 72, 25.12. 1941.

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 72-72, 25.12. 1941.

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 72.3, 25.12. 1941.

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 72.5, 26.12. 1941.

TKA; Klasör No: 2603; Belge No: 72.4-5, 26.12. 1941.

TKA; Klasör No: 2599; Belge No: 1.2, 20.01.1942.

TKA; Klasör No: 2599; Belge No: 1.3.

TKA; Klasör No: 2599; Belge No: 1.4-3.

TKA; Klasör No: 2599; Belge No: 11, 20.01.1942.

TKA; Klasör No: 2599; Belge No: 9.

TKA; Klasör No: 2599; Belge No: 27, 28.03.1942.

TKA; Klasör No: 2599; Belge No: 27.3, 26.12.1942.

TKA; Klasör No: 2599; Belge No: 13, 21.01.1942.

Gazeteler

Akşam

“Yunanistan’da Açlık”, *Akşam*, No. 8246, 4 Teşrinievvel 1941, s. 5.

“Yunanistan’a Yiyecek”, *Akşam*, No. 8256, 14 Teşrinievvel 1941, s. 2.

“Kurtuluş Vapuru”, *Akşam*, No. 8265, 25 Teşrinievvel 1941, s. 1-3.

“Kurtuluş Dün Dördüncü Seferine Çıktı”, *Akşam*, No. 8314, 13 Kanunuevvel 1941, s. 3.

Necmeddin Sadak, “Kurtuluş”, *Akşam*, No. 8348, 19 Kanunusani 1942, s.1.

“Kurtuluş Vapuru Karaya Oturdu”, *Akşam*, No. 8350, 21 Kanunusani 1942, s.1.

“Kurtuluş Vapuru Battı”, *Akşam*, No. 8351, 22 Kanunusani 1942, s. 1.

Cumhuriyet

“Türkiye’den Yunanistan’a Gidecek Yardım”, *Cumhuriyet*, Sayı: 6134, 12 Eylül 1941, s. 3.

“Yunanistan’a Gönderilecek Eşya”, *Cumhuriyet*, Sayı: 6148, 26 Eylül 1941, s. 1-3.

“Kurtuluş Vapuru Pire’den Geldi”, *Cumhuriyet*, Sayı: 6175, 25 Birinciteşrin 1941, s.1-3.

“Yunanistan’a Giderken Kurtuluş Vapuru Marmara Adasında Karaya Oturdu”, *Cumhuriyet*, Sayı: 6259, 21 İkincikanun 1942, s.1-3.

“Yunan Halkına Yapılacak Yardım”, *Cumhuriyet*, Sayı: 6203, 22 İkinciteşrin 1941, s. 1-3.

“Kurtuluş Yarın Yunanistan’a Gidiyor”, *Cumhuriyet*, Sayı: 6237, 27 Birincikanun 1941, s. 2.

“Kurtuluş Vapuru”, *Cumhuriyet*, Sayı: 6239, 29 Birincikanun 1941, s. 2.

“Kurtuluş Battı”, *Cumhuriyet*, Sayı: 6260, 22 İkincikanun 1942, s. 1-3.

“Yunanistan’a Tunc Şilebi İşliyecek”, *Cumhuriyet*, Sayı: 6261, 23 İkincikanun 1942, s. 1.

İkdam

“Yunanistan’da Feci Açlık Sahneleri”, *İkdam*, Sayı: 800, 14 Birinciteşrin 1941, s. 1.

“Kurtuluş Vapurundan Henüz Haber Alınamadı”, *İkdam*, Sayı: 807, 21 Birinciteşrin 1941, s. 1.

“Kızılay Yardımı”, *ikdam*, Sayı: 812, 28 Birinciteşrin 1941, s. 2.

“Kurtuluş Vapuru Hareket Etti”, Sayı: 840, *İkdam*, 25 İkinciteşrin 1941, s. 2.

“Kurtuluş Vapuru Yeniden Yunanistan’a Gidiyor”, Sayı: 857, *İkdam*, 12 Birincikanun 1941, s. 2.

Tan

“Yunanistan’a İlk Yardım”, *Tan*, No. 2213, 14 İlkteşrin 1941, s. 1.

“Kurtuluş Vapuru Tekrar Yunanistan’a Gitti”, No. 2225 *Tan*, 28 İlkteşrin 1941, s. 2.

“Kurtuluş Vapuru Pire’den Döndü”, *Tan*, No. 2247, 20 Sonteşrin 1941, s. 2.

“Kurtuluş Pire’ye Gitti”, *Tan*, No. 2252, 25 Son Teşrin 1941, s. 2.

“Kurtuluş Vapuru Dün Akşam Geldi”, No. 2264, *Tan*, 7 İlkkanun 1941, s. 2.

“Kurtuluş Bugün Pire’ye Gidiyor”, *Tan*, No. 2269, 12 İlkkanun 1941, s. 2.

“Kurtuluş Vapuru Tehlike Atlattı”, *Tan*, No. 2306, 21 Sonkanun 1942, s. 1-2.

“Kurtuluş Vapuru Battı”, *Tan*, No. 2307, 22 Sonkanun 1942, s.1-2.

“Kurtuluşun Yerine Tunç Gidecek”, *Tan*, No. 2308, 23 Sonkanun 1942, s. 2.

“Dumlupınar Pire’ye Gitti”, *Tan*, No. 2338, 22 Şubat 1942, s. 2.

Vakit

“Yunanistan’a Yiyecek Götürecek Vapur”, *Vakit*, Sayı: 8514, 4 Birinciteşrin 1941, s.3.

“Kurtuluş Vapuru Dün Yunanistan’a Hareket Etti”, *Vakit*, Sayı: 8524, 14 Birinciteşrin 1941, s.1.

“Yunanistan’a Kızılayın Yardımı Devam Ediyor”, *Vakit*, Sayı: 8536, 28 Birinciteşrin 1941, s.1.

“Kurtuluş Vapuru Yine Yunanistan’a Gitti”, *Vakit*, Sayı: 8582, 13 Birincikanun 1941, s. 3.

“Kurtuluş Bugün Yine Yunanistan’a Gidiyor”, *Vakit*, Sayı: 8597, 28 Birincikanun 1941, s. 3.

“303 Yunan Gazetecisine Türk Basın Birliği Gıda Maddeleri Gönderdi”, *Vakit*, Sayı: 8617, 20 İkincikanun 1942, s.1.

“Kurtuluş Vapuru 2 Bin Tonluk Yardım Eşyası ile Nasıl Battı?”, *Vakit*, Sayı: 8619, 22 İkincikanun 1942, s. 1-2.

“Yunanistan’a Kurtuluşun Yerine “Tunç” Gidecek”, *Vakit*, Sayı: 8620, 23 İkincikanun 1942, s. 1-2.

Vatan

“Yunanistan’a Yardım”, *Vatan*, Sayı: 409, 13 Birinciteşrin 1941, s.1

“Yunanistan’a Yardım”, *Vatan*, Sayı: 419, 25 Birinciteşrin 1941, s. 2.

“Yunanistan’a Yardım”, *Vatan*, Sayı: 422, 28 Birinciteşrin 1941, s. 1.

Faruk Fenik, “Kurtuluş Vapuru Geldi-Dünya Cehenneminden Yeni Haberler Getirdi”, *Vatan*, Sayı: 445, 20 İkinciteşrin 1941, s. 1-3.

“Atina Caddelerinden Birine Kurtuluş Adı Konacak”, *Vatan*, Sayı: 460, 19 İkincikanun 1942, s. 1-3.

“Kurtuluş Battı”, *Vatan*, Sayı: 46322, İkincikanun 1942, s. 1.

“Kurtuluş Faciasının Heyecanlı Hikayesi”, *Vatan*, Sayı: 464, 23 İkincikanun 1942, s. 1-3.

Kitap/Makaleler

BAKAR, Bülent, “Zor Zamanlarda İyi Komşuluk Örneği: İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’den Yunanistan’a Yapılan Yardımlar” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24/71 (Temmuz 2008), 413-444.

ERAY BİBER, Tuğba, “Kızılay Arşiv Belgelerine Göre 1940-1942 Yılları Arasında Türkiye’den Yunanistan’a Yardımlar”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 201, Aralık 2012, s. 1-29.

HİONİDOU, Violetta, *Famine and Death in Occupied Greece 1941-1944*, Cambridge University Press, Newyork, 2006.

KALEMLİ, Hüseyin-ERDEM Ufuk, “II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’nin Yunanistan’a Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları İle Gönderdiği İnsani Yardımlar”, *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 46, 2011, s. 205-236.

KESER, Ulvi, *Yunanistan’ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.

KESER, Ulvi, *Kızılay Belgeleri Işığında Yunanistan’da Ölüm, Açlık, İşgal 1939-1949*, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara 2010.

MACAR, Elçin, *İşte Geliyor Kurtuluş-Türkiye’nin II. Dünya Savaşı’nda Yunanistan’a Yardımları (1940-1942)*, İzmir Ticaret Odası, İzmir 2009.

TAĞMAT, Çağla Derya, “Yunanistan’da Büyük Açlık ve Ege’de Yardım Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları (1941-1942)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 46 (2010), 469.

TAĞMAT, Çağla Derya, *İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Yunanistan’a Yardımları*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2017.

HALICI, Şaduman, “II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’den Yunanistan’a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar’ın Yardımları”, *Belgi*, Sayı: 9 (Kış 2015/1), s. 1196-1217.

İnternet kaynakları

““Barışı Taşıyan Vapur” Kurtuluş”, *Kızılay Tarih Belge ve Arşiv Yönetimi Müdürlüğü*, <https://kizilaytarih.org/dosya014.html> (Erişim tarihi: 13.02.2024).

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kurtulus-vapuru/?pdf=7228> adresinden erişilmiştir